

ДРАГОМИР КОСТИЋ

ПРИЧА О ОНОМЕ КОЈИ САЊА (Јосиф и његова браћа, *Постање*: 37-50)

Анстракт: Прича о Јосифу у првој књизи Старог завета навешћује најзначајнију причу Новог завета, ону о рођењу и страдању Исуса, сина Божјег. Само што је друга прича, наравно, трагичнија и по свом значају, универзалнија, свеопшта, свеобухватна. Али и у једној и у другој причи поента је да је тако морало да се збуде.

Јосиф је први романескни, дакле посве литерарни, јунак у Библији. Иако стално под божанским окриљем, остаје изван непосредног суочавања с Богом. А тиме се његов људски карактер још више истиче.

Издан од браће, бачен у јаму, а потом извучен из ње да би био срамно продан туђину, Јосиф се својом праведношћу и способношћу тумачења снова издиже са дна, из јаме (тамнице), до висине праштања. Он који је требало да заувек нестане, спасава браћу али и читаву многобројну породицу од глади. Он који је требало да остане без живота, даје живот многим. Ипак, он не прашта оној браћи која су га бацила у јаму и потом продала, него браћи која су у међувремену (времену његовог ропства) постала боља. Као да је његова трагична судбина утицала на њих и знатно их оплеменила.

Кључне речи: Стари завет, Постање, Јосиф и браћа, завист браће, Јосифово страдање, тумачење снова, Јосифово уздизање, праштање, спасавање Јаковљеве лозе, навешћивање Спаситеља;

Средишњи мотив у причи о Јосифу (*Прва књига Мојсијева* или *Постање*, 37: 39-45, шире 37-50) је праштање (Јосифово праштање). Поред тога, или одмах за тим, долазе још два мотива: Јосифова праведност и његова способност тумачења снова.

Својим сновима и познавањем тумачења снова уопште, Јосиф који је био један од најмлађих синова Јаковљевих (једанаести од њих дванаест) навукао је гнев остале браће, па је доспео у ропство у Египту. Из те доње позиције (крајње доње, само је смрт на коју су га браћа у једном тренутку осудила, била на нижем ступњу) Јосиф ће се уздићи и то преко оног истог узрочника који га је бацио у јаму и касније у ропство, дакле опет захваљујући свом познавању значења снова. И не само што ће се уздићи, него ће још спасти и неверну браћу али и целу своју многобројну породицу на челу са оцем

Јаковом, миљеником Бога. Један члан породице којег је већина одбацила сачуваће сву породицу. Одбачени брат као одбачено зрно (негирано, бачено у земљу) донеће плода захваљујући коме ће Јаковљева лоза не само опстати него се и знатно проширити. Ипак, Јосиф ни у једном тренутку не приписује то као своју заслугу, напротив! Спас Јаковљеве породице он налази управо у том његовом негирању, одбацивању. А то све није дошло од браће његове. Они су, према његовом тумачењу, били само пуки извршитељи једне шире замисли која је долазила ни од кога другог до од самог Бога.

* * *

Прва књига Мојсијева која се зове Постање, где се налази ова прича, отвара Библију. Она је, штавише, онај *угаони камен* на којем се темељи читаво здање Светог писма. Зато што је почетак, зато што је прва, сигурно је било најтеже управо њу написати. Нарочито сам почетак. Као да је свемогућа сложеност саздана у њима.¹ Она носи све мане и врлине једне тек започете, а неслућене и невиђене творевине. Она говори, као што јој и име каже (*Постање*, на руском *Бытие*, енглески *Genesis*) о постанку света и живота. О постанку, дакле о рађању. Рађању, али не подједнако синова и кћери, него само синова. Рађање је, наравно, узето за основ постојања. Када Бог хоће неког да награди, онда му саопштава да ће му жена родити сина (па макар то било и у позним годинама као Сара Авраму), или га благосиља рађањем као Ноја (*И Бог благослови Ноја и синове његове, и рече им: рађајте се и множите се, и напуните земљу*,² 9: 1). Рађању је све подређено, те у том циљу и Лотове кћери лежу са својим оцем (*еда бисмо сачувале сјеме оцу својему*, 19: 32). Рађање и множење, а поврх тога још и незајажљива потреба за земљом. Рађању, и семену човековом (*И сјемена ће твојега*

¹ У извесном смислу, нико од нас не зна како да приступи овој књизи, истиче јеромонах С. Роуз и додаје: *неки људи су склонили да ову књигу (или бар прва поглавља, која задају највише тешкоћа) тумаче као алегорију, као поетски начин описивања нечега што је у ствари много ближе нашем искуству.* – Јермонах Серафим Роуз: *Како да читам књигу Постања*, превела Антонина Павловић; НЕКА БУДЕ СВЕТЛОСТ, *Стварање света и рани човек*, Православно тумачење књиге *Постање*; приредили Владимир Димитријевић и Јован Србуљ, **Православна мисионарска школа при храму светог Александра Невског**, Београд, 2006, стр. 227. Слично и затим: *Првим главама књиге Постања требало би да приступам онако, како бисмо приступили књизи пророчанства, знајући да су у њима описани истинити догађаји, али знајући такође и то да ћемо, услед њихове временске удаљености и услед саме њихове природе – будући да су то први догађаји у историји света – бити у стању да их разумемо само несавршено, као што несавршено разумемо и догађаје који ће се збити на самом крају света, описане у Апокалипси и осталим новозаветним књигама.* – Исто, стр. 240-241. Он се овде позива и на речи Јована Златоустог, истичући да нас он упозорава да не помислимо како смо много научили о *Постању*: „Примајмо то што се казује с великом благоразумношћу, не прелазећи сопствену меру, нити испитујући што је изван наших моћи, а од чега пострадаше непријатељи истине када пожелеше да све докуче сопственим расуђивањем, не увиђајући да је човечанској природи немогуће да испита творевину Божију.“

² Сви преводи из Старог завета су од Ђуре Даничића; а из Новог од Вука Ст. Караџића.

бити као праха на земљи, ти ћеш се раширити на запад и на исток и на сјевер и на југ, и сви народи на земљи благословиће се у теби и у сјемени твојем, 28: 14).

Сам Бог подстиче то рађање, размножавање и глад за земљом (као животним простором).

У књизи се описују многи догађаји битни за целокупно значење Библије.³ Постанак света (*У почетку створи Бог небо и земљу. / А земља бјеше без обличја и пуста и бјеше тама над безданом; и дух Божји дизаше се над водом. / И рече Бог: нека буде свјетлост. И би свјетлост, 1: 1-3*). Први прекршај речи Божје, убирање плодова с дрвета од знања (*Али с дрвета од знања добра и зла, с њега не једи, јер у који дан окусиш с њега, умријећеш. 2: 17*) који чини жена коју је Бог створио јер није добро да је човек сам [Ева, у нашем преводу Јева (*И Адам надједе жени својој име Јева, за то што је она мати свјема живима*⁴), на руском исто Ева, што значи живот, живот; на енглеском Eve, са сличним објашњењем the word for living: *И жена видећи да је род на дрвету добар за јело и да га је милина гледати и да је дрво врло драго ради знања, узбра рода с њега и окуси, па даде и мужу својему, те и он окуси, 3: 6*]. Први смртни грех (убиство, убиство брата: *Али кад бијаху у пољу, скочи Кајин на Авеља брата својега, и уби га, 4: 8*). Кајање Творца што је начинио човека (*Покаја се Господ што је створио човека на земљи, и би му жао у срцу, 6: 6*). Одлука Бога да казни свако живо биће (*Јер ево пустићу потоп на земљу, да истријебим свако тијело, у којем има жива душа под небом; што је год на земљи све ће погинути, 6: 17*), осим Ноја који по вољи Божјој свагда живљаше (6: 9). Потоп (*И би потоп на земљи за четрдесет дана, 7: 17*) и спасавање Нојевог ковчега (*Те се устави ковчег седмога мјесеца дана седамнаестог на планини Арарату, 8: 4*) са Нојем, синовима његовим, женом његовом, женама синова његових и свим зверима, птицама и биљкама које је он узео у свој ковчег (*ковчег* и на руском, као и на енглеском *the ark*, Нојев ковчег – Noah's ark). Прелаз са једног језика који су сви разумели и с једног народа (*А бијаше на цијелој земљи један језик и једнаке ријечи, 11: 1. Гле, народ један, и један језик у свијех, 11: 6*) на више језика и више народа који се међусобно нису могли споразумевати (*Зато се прозва Вавилон, јер ондје помете Господ језик цијеле земље, и оданде их расу Господ по свој земљи, 11: 9*). Појава изабране земље (*И рече Господ Авраму: иди из земље своје и од рода својега и из дома оца својега у земљу коју ћу ти ја показати. 12: 1*) и изабраног народа преко изабраних појединаца, Аврама пре свих (*И учинићу од тебе велик народ, и благословићу те, и име твоје прославићу, и ти ћеш бити благослов. 11: 2*), Аврамовог сина Исака [којега је овај, када је на пробу стављена његова вера у Бога (*И рече му Бог; узми сада сина својега, јединца својега милога, Исака, па иди у земљу Морију, и спали га на жртву тамо на брду гдје ћу ти казати. 22:2*), без двоумљења принео на жртву; био је то Аврамов избор који није био избор и, можда, једно од највећих чуда приписаних

³ Књига Постање одликује се, међутим, неким доминантним темама које не срећемо у другим списима из тог периода: најпре, један универзални монотеизам, идеју о моралној природи односа између Бога и људи, те приповест о моралном паду човечанства која се ту понавља у више наврата.– др Милан Вукомановић: *Постање и завет*; БИБЛИЈА, избор текстова, **Завод за уџбенике и наставна средства**, Београд, 2000, стр. 22.

⁴ *Постање*, 3:19. Нагласио Д. К.

човеку⁵]; Исаковог сина Јакова... Снажан национализам и нетрпељивост тога народа према другим народима (глава 34. најбољи је пример за то: Сихем син Емора Енејина, кнеза земље у коју је Јаков дошао са синовима, због Дине, Јаковљеве кћери, пристаје на обрезивање своје и свих мушкиња, целог свог племена. Међутим, они се радије одлучују на превару и тешки злочин: *А трећи дан кад ови бијаху у боловима, узеше два сина Јаковљева, Симеун и Левије, браћа Динина, сваки свој мач и уђоше слободно у град и побише све мушкиње*, 34: 25).

Једном речи, *Постање* представља контуре великог дешавања које је већ почело!

* * *

Јосиф је први опоеитизованији лик, романескни лик, или, једноставно, литерарни лик у Библији.⁶ Човек који ће се изборити с неправдом своје браће, њему најближих људи. Човек. Он није улазио у дискурс с Богом, као што је чинио његов отац, Јаков или Јаковљев дед Аврам, или још раније Ноје. Није општио с Богом (додуше, Бог ће га једном поменути, но то је све) као што су то чинили Јаков (који се чак рвао с Богом, 32: 23-29)⁷ и Аврам, тако да је сврставање Јосифа уз ову двојицу праотаца који су имали ту привилегију у најмању руку барем дискутабилно.

Први праведник.

Ноје (*Ноје бјеше човек праведан и безазлен својега вијека; по вољи Божјој свагда живљаше Ноје*. 6: 9) је ипак нешто друго. Ми не видимо у чему се састоји та Нојева праведност, а и послушност његова иде у његову корист. Он је, пре свега, привилегован: Бог општи са Нојем. Из те привилегије (односно из његове праведности) произлази још већа привилегија: његово издвајање из мноштва које ће бити погубљено.

И Аврам је нешто друго. Он спрам Бога представља апсолутну верност; неколебљив, спреман да жртвује и јединог сина. На другој страни, Аврамово допуштење да Сара злоставља Агару која му је родила Исмаила (*ето, робинја је твоја у твојим рукама, чини с њом што ти је воља*. 16: 6) и његово инсистирање на одвајању од брата, Лота (*Ако ћеш ти на лијево, ја ћу на десно; ако ли ћеш ти на десно, ја ћу на лијево*. 13: 9) упућују на несавршеност његовог карактера.

Друго је и Јаков, отац Јосифов. До очевог благослова он долази преваром (*И рече му: јеси ли ти син мој Исав? А он одговори: ја сам*, 27: 24). Касније, пред истим тим Исавом (братам којег је насамарио) уме да буде плашљив и претерано понизан (*А сам*

⁵ *Niko ne treba da bude zaboravljen ko na svetu bejaše veliki; ali svako beše velik na svoj način, i svako u srazmeri sa veličinom onoga što je voleo. Jer onaj koji samog sebe voljaše, bejaše velik preko samoga sebe, a onaj koji voljaše druge ljude, bejaše velik preko svoje predanosti, ali onaj koji voljaše Boga, bejaše veći od svih.*— Seren Kjerkegor: *Strah i drhtanje*, preveo Slobodan Žunjić, **BIGZ**, Beograd, 1975, стр. 41-42. Нагласио аутор.

⁶ О Јосифу и његовој браћи Томас Ман је написао роман у чак четири књиге; в. Tomas Man: *Josif i njegova braća*, preveo Tomislav Bekić, **Matica srpska**, Novi Sad, 1990.

⁷ *Jer onaj koji se rvaо sa svetom, bejaše velik time što je svet savladaо, a onaj pak koji se sa samim sobom borio, bejaše još veći ukoliko je samog sebe savladaо: ali onaj ko se sa Bogom borio, bejaše veći od svih.*— S. Kjerkegor: *Isto*, стр. 42.

пође напријед, и поклони се до земље седам пута докле дође до брата својега. 33: 3), док сам тај његов преварени брат је широкогруд (А Исав притрча преда њ и загрли га и паде му око врата и цијелива га, 33: 4). Јаков који је постао Израил (Тада му рече: од селе се нећеш звати Јаков, него Израил; јер си се јуначки борио и с Богом и с људма, и одолио си. 32: 28. И рече му Бог: Име ти је Јаков; али се од селе нећеш звати Јаков, него ће ти име бити Израил. И надједо му име Израил. 35: 10), чије се име провлачи готово целом другом половином Постања, што значи да је дуго био у повлашћеном положају, доспева у једном периоду (периоду доминације приче о Јосифу) у завистан, подређен положај (у коме му се Бог не јавља; положај затворен тамом и непознавањем праве истине о судбини изгубљеног омиљеног сина) из којег га извлачи управо тај син, Јосиф.

Јосиф, дакле, који није био у том повлашћеном, ексклузивном положају (ако изуземо то да Бог зна за њега пред оцем његовим: *Ја ћу ићи с тобом у Мисир, и ја ћу те одвести онамо, и Јосиф ће метнути руку своју на очи твоје* 46: 4). Његов пут до Бога је био посредан. Односно, на том путу он је био сам.

Прича о Јосифу (или, легенда) испричана је у оквиру приче о Јакову (*Ово су догађаји Јаковљеви* 37: 1). Дакле, као прича у причи. Може то, у први мах, зазвучати као непрецизно (а свакако је непретенциозно), али, испоставиће се као веома тачно. Иако је главни лик (јунак) ове приче Јосиф, он је само један део (једно поглавље) знатно шире приче о Јакову, праоцу, Божјем изабранику и миљенику.

Јосиф је имао седамнаест година и био је пастир као и његова браћа (по оцу, синови Вале и Зелфе, које су биле слушкиње његове мајке Рахиље и тетке/стрине Лије), и доношаше Јосиф зле гласове о њима оцу својему (37: 2). Дакле, Јосиф је, по свему судећи, потказивао оцу своју неваљалу браћу. Ништа не знамо да ли је то било добро или лоше по њих, тек то је први његов грех.

Други његов грех (и овде је грех узето само условно) је био тај што га је отац од све браће волео највише, а као знак те његове љубави била је шарена хаљина коју му је отац начинио (*А Израил љубљаше Јосифа највећма између свијех синова својих, јер му се родио под старост; и начини му шарену хаљину.* 37: 3), иако је Венјамин био млађи од њега, па према томе њега је добио у још познијим годинама и иако му је вољена жена Рахиља умрла породивши тог најмлађег сина.

Трећи Јосифов грех био је сан који је уснио и потом га разгласио браћи својој (*Везасмо снопље у пољу, на мој сноп уста и исправи се, а ваши снопови иђаху у наоколо и клањаху се снопу мојему.* 37: 7). Заправо у питању су два сна, јер је за овим уследио још један (*усних опет сан, а то се сунце и мјесец и једананаест звијезда клањаху мени.* 37: 9), који осим браћи казује и оцу. Јаков му прекорно одвраћа: *какав је то сан што си снио? еда ли ћемо доћи ја и мати твоја и браћа твоја да се клањамо теби до земље?* (37: 10).

И када је, после тога, по очевом налогу, пошао код браће која су била са стадом, чим су га они угледали решили су да га убију. Јосиф је означен као онај који сања: *гле, ено онога што сне сања* (37: 19). (Да ли то значи да остала браћа нису сањала?) Браћа су, у ствари, желела да се Јосифовим погубљењем обрачунају с његовим сновима, односно са њиховим претећим значењима (иако Јосиф њима није тумачио своје снове): *Хајде сада да га убијемо и да га бацимо у коју од ових јама, па ћемо казати: љута га је звјерка изјела.*

Онда ћемо видјети шта ће бити од његовијех санова (37: 20). Ипак, нису сва браћа била за то да се Јосиф убије (није назначено ко је од браће то предложио). Рувим, најстарији од браће, томе се противи (*немојте да га убијемо. И још им рече Рувим: немојте крви прољевати*,⁸ 37: 21-22). Предлаже (као привремено решење, док га не спаси и одведе оцу): *баците га у ову јаму у пустињи, а не дижите руке на њ, 37: 22.*

Међутим, то као да нико није чуо. Када је Јосиф дошао међу браћу, већ је све било одлучено. И пошто су скинули са њега његову хаљину (*хаљину шарену*) *бацише га у јаму* (која је била празна и без воде, што је важна примедба, јер би се, иначе, Јосиф одмах удавио), сели су да једу као после каквог добро обављеног посла.

Али су се у Јосифову судбину изненада умешали трговци Исмаиљци који су туда (баш у тај час) пролазили са својим караваном за Египат. Видећи их, браћа су се полакомила на новац (или је у њима ипак прорадила савест да се брат не убије). Дакле, да се не остави у јами (где би умро, уколико га Рувим заиста не би спасао) већ да се прода (*И рече Јуда браћи својој: кака ће бити корист што ћемо убити брата својега и затајити крв његову? / Хајде да га продамо овацијем Исмаиљцима па да не дижемо руке своје на њ, јер нам је брат, наше је тијело. И послушаше га браћа његова, 37: 26-27*). И тако су Јосифа браћа његова продала за *двадесет сребреника*.⁹ Та продаја је обављена без Рувима, који је једини и ожалио брата (*А кад се Рувим врати к јами, а то нема Јосифа у јами, тада раздрије хаљине своје, 37: 29*).

И уместо да се врати оцу са гласом својим о браћи која су била са стадом у пустињи, Јосиф се нашао у Мисиру. Отац је, пак, добио глас о њему, знак тешке несреће која га је задесила: крваву шарену хаљину (коју су браћа умочила у јарећу крв, да изгледа да су га животиње растргле): *нађосмо ову хаљину, види је ли хаљина сина твојега или није (37: 32), сигуран знак Јосифовог краја (А он је позна и рече: сина је мојега хаљина: љута га је звијерка изјела; Јосиф је доиста раскинут, 37: 33).*

И док је његов отац тужио за њим, Јосифа су Мадидјанци продали Петефрију, *дворанину фараонову, заповједнику стражарском.*

Од тренутка када је изашао из јаме (у коју је срамно бачен, срамно јер су то учинила његова браћа и још срамније продан, срамније јер су то опет била браћа; јер ма колико он не био крив за то, ипак је крив¹⁰), Јосиф ступа на пут праведника, са којег га никаква сила искушења не може одвратити.

⁸ Упоредити: *А Бог рече: шта учини! глас крви брата твојега виче са земље к мени. / И сада, да си проклет на земљи, која је отворила уста своја да прими крв брата твојега из руке твоје. / Кад земљу узрадиш, неће ти више давати блага својега. Бићеш потукач и бјегунац на земљи 4: 10-12. Слично: Ко пролије крв човјечију, његову ће крв пролити човјек; јер је Бог по својему облику створио човјека. 9: 6.*

⁹ Јуда је издао Христа за тридесет сребрника (*И рече: шта ћете ми дати да вам га издам? А они му обрекоше тридесет сребрника – Матеј, 26:15*). Иако се овде не ради о издаји, него о продаји, сличност је недвојбена. На крају је и продаја брата издаја (а то је већ велико зло, Христос: *тешко ономе човјеку који изда сина човјечијега; боље би му било да се није родио онај човјек – Матеј, 26:24*). Ипак, у Јосифовом случају у његовој издаји учествују деветорица од десеторице, у Христовом један од дванаесторице.

¹⁰ То је већ питање стида које је Франц Кафка сјајно формулисао у роману *Процес*, стида због других: *Али на К.-ов гркљан положише се руке једнога од господе а онај други зари му нож дубоко у срце и двапут га окрете. Оцима које су се гасиле К. виде још како господа тик пред*

Зашто? Зато што је Бог био с њим (*И Господ бјеше с Јосифом, те би срећан, и живљаше у кући господара својега Мисирца*, 39: 2). Али, да ли је он за то знао? Могло би се рећи да је Господ поступао у лицу Јосифовом. Али Библија је велика и јединствена књига између осталог и што у њој ништа није јединствено и, нарочито, нарочито повезано. Ако Јосиф није знао да је у милости божјој, знао је то његов господар (*И господар његов видје да је Господ с њим и да све што ради Господ води у напредак у руци његовој*, 39: 3). Али, ако је то господар знао, зашто ће ипак изневерити Јосифа и бацити га у тамницу?

Јосиф је задобио његово поверење. За то његово поверење спрам Јосифа господар је био издашно дариван (*Господ благослови дом тога Мисирца ради Јосифа; и благослов Господњи бјеше на свему што имаше у кући и у пољу*, 38: 5). Аутор текста, сада, говором о Јосифовом господару Петефрију, описује њега: *А Јосиф бијаше лијена стаса и лијена лица*, 38: 6. Зашто то? Зашто та напомена о лепом стасу и лицу Јосифовом? Зашто сада? То за прошле догађаје није било важно; то је важно за оно што ће тек уследити! Аутор припрема читаоца за драмски сукоб, за Јосифово сучељавање са другим... Јер да тога није било, да није био стасит и леп, не би поново ни био доведен у искушење. Али ни искушења није било.

Иако се оно надвило над њим у облику господарева жене. И дошло је одмах иза спољњег приказа Јосифа: *И догоди се послје, те се жена господара његова загледа у Јосифа, и рече: лези са мном*, 38: 7.

Тај женин позив био је прва провера Јосифа у новом свету. Он зна да не сме пристати на тај изазов. У свету у коме леже готово свако са сваким (на пример, његов брат Рувим је легао са једном од жена њиховог оца: *И кад Израљ живљаше у оној земљи, отиде Рувим и леже с Валом иночком оца својега. И то дочу Израљ*. 35: 22), он остаје непоколебљив, односно не жели да повреди човека који му је веровао као што му до тада нико није веровао: *Ни сам није већи од мене у овој кући, и ништа не крије од мене осим тебе, јер си му жена; па како бих учинио тако грдно зло и Богу згрјиешо?* 39: 9. На његову одлучну разборитост, жена узвраћа истрајном упорношћу. А кад ни то није помогло, покушава да га присили да је обљуби (*А један дан кад дође Јосиф у кућу да ради свој посао, а не бјеше никога од домаћњих у кући, / Она га ухвати за хаљину говорећи: лези са мном. Али он оставив јој у рукама хаљину своју побјеже и отиде*, 38: 11-12). Та остављена хаљина биће доказ против Јосифа. Жена је, разуме се, помоћу ње успела да се освети Јосифу. Он је опет кажњен. И опет ће dospети на дно (с тим што је јама замењена тамницом.¹¹ Његов господар је сасвим заборавио да је Господ био с Јосифом, *ухвати га, и баци га у тамницу, (...)*. Јосиф је, тако, опет негиран и одбачен.

Ипак, то није била лества којом се силазило, него којом се пењало. То није била обична (или најгора), него елитна (повлашћена, односно за повлашћене) тамница (у

његовим лицем, приљубивши се образ уз образ, посматрају извршење пресуде. „Као псето!“ рече он, и чинило се да ће га стид надживети.— Изабрана дела Франца Кафке, књига прва, *Процес*, превела Вида Жупански-Печник, **Нолит**, Београд, 1978, стр. 219.

¹¹ *Jama se preobražava u Misir, gde on, pošto se otrese uza koje ga vezivahu za onaj niži svet, simbolizovan Petefrijevom ženom, postaje, zahvaljujući svojoj veštini tumačenja snova, faraonov glavni savetnik.*— Nortrop Fraj: *Veliki kod(eks)*, Biblija i književnost; превели Novica Milić i Dragan Kujundžić **Prosveta**, Београд, 1985, стр. 219.

тамницу, гдје лежаху сужњи царски и би ондје у тамници, 38: 20). Зашто је овај дода-так о тамници важан? Опет, за будућа збивања. Аутор, када је у питању прича о Јосифу, зналачки и пажљиво усмерава њену радњу.

Међутим, ни у тамници Јосиф није сам. Опет је Господ с њим (*Али Господ бјеше с Јосифом и рашири милост своју над њим и учини те омиље тамничару*, 38: 21). Као што је пређе задобио поверење фараоновог дворанина, заповедника стражарског (што је иронија судбине; он који је био стража фараонова, није био стража својој жени) сада је задобио поверење тамничара.

Толико да је сам он, Јосиф, постао тамничар (*И тамничар не надгледаше ништа што бјеше у Јосифовој руци, јер Господ бјеше с њим; и што год чињаше, Господ вођаше у напредак*, 38: 23). Тамновао је и помагао тамничару (властима) да тамновање у тој тамници буде што успешније.

Тако је, када су доспели у тамницу, он служио двојицу високих царских старешина, једног пехарника а другог хлебара.

И они су већ дуго били у затвору када су уснили по један сан (*И уснише сан обојица у једну ноћ, сваки по значењу својега сна за себе*, 40:5). И због тога су били невесели, јер није било никога ко би им снове казао (протумачио). Наравно, била је то прилика да онај који сања ступи на сцену, али тек као други (*А Јосиф им рече: шта значе, није ли у Бога? али приповједајте ми*, 40: 8). Снови фараонових дворана били су веома слични, разликовали су се само према занимањима која су сневачи обављали док нису доспели у тамницу, али са потпуно супротним исходима: једноме сан најављује слободу, другоме смрт.

Најпре казује сан пехарник; добар сан, сан са позитивним исходом, односно сан који навешћује избављење за онога коме се указао. Јосиф саопштава ту благу вест пехарнику и слободу коју навешћује за њега очекује и за себе. Јосиф очекује, у ствари, да оно што га је довело у тамницу да ће га то исто и извести из тамнице. Па каже: *Али немој заборавити мене кад будеш у добру, учини милост и помени за ме фараону, и извади ме из ове куће*, 40: 14.

Значај ових стихова је дубок, а сеже и у далеку будућност, односно, најављује будуће догађаје. Указује на Јосифову патњу (на његов недостојан положај у животу) и навешћује много већу, ширу, универзалну, јединствену патњу Једног и Јединственог. Стари завет наговештава Нови: *И рече Исусу: опомени ме се, Господе! кад дођеш у царство своје*, Лука, 23:43.

Иза тога, међутим, следи нешто необично а то је Јосифова очигледна лаж, обмањивање: *Јер су ме украли из земље јеврејске, ... Зашто Јосиф који је правичан, искрен, одан, богобојажљив лаже? Зато што је принуђен да лаже! Зато што је лаж мање болна од истине да су га браћа продала. Други део тог стиха, исказан је сасвим искрено: ... а оvdје нијесам ништа учинио да ме баце у ову јаму*, 40: 15.

Пехарник је, доиста као што је казао Јосиф, ослобођен и враћен на исту, високу дужност на фараоновом двору (други високи затвореник је опет, као што је прорекао Јосиф, погубљен), али се Јосифа није сетио (*И старјешина над пехарницима не опомени се Јосифа, него га заборави*, 40: 23).

Сетиће га се, кад устреба! Кад за то дође време.

Јер, и фараон сања.

* * *

Јосиф је још пуне две године провео у тамници (у *јами*), када је фараон уснио сан о седам дебелих и седам мршавих крава и сан о седам класова *једријех* и *лијетијех* из којих је исклијало исто тако седам класова, али *малијех* и *штуријех*. За разлику од његових дворана који су се после својих снова сневеселили јер нису имали наде да ће у тамници наћи тумача за њих, фараон се забринуо, али је одмах наредио да се потраже све гатаре и мудраци Мисира, не би ли му одгонетнули загонетку његових сновиђења. Ипак, узалуд, није се нико нашао да укаже на њихово значење.

Тада се пехарник сетио Јосифа: *Тада проговори старјешина над пехарницима фараону и рече: данас се опоменух гријеха својега*, 41: 9. *Момче Јеврејче*, како га се сетио пехарник, наравно одмах напушта тамницу и излази, обријан и преобучен, пред фараона (дакле, чим је морао да се мења, значи да му у тамници ипак није било тако добро, како је на то указивано).

Пред фараона Јосиф излази као препознат (*за тебе чујем да умијеш казивати све*, 41: 15). Одговор Јосифов је не само скроман, него и снебивљив. Он, на једној страни, скреће пажњу фараону да није тај о ком се говори, односно, да нема моћ тумачења снова, да је то у Бога; на другој, иако још није ни саслушао фараонове снове, охрабрује египатског (мисирског) владара (чега није било у односу према хлебарнику, него му је без икаквог увијања изричито саопштена блиска и неминовна смрт): *А Јосиф одговори фараону и рече: то није у мојој власти, Бог ће јавити добро фараону*, 41: 16.

Срећом по фараона (и Јосифа) његови снови су били добри (*Бог каже фараону шта је наумио*, 41: 28). То су, у ствари, биле две вести, информације (два наговештаја будућих догађаја), једна добра и друга лоша али, захваљујући њеном обелодањивању, тај лоши исход могао се предупредити.

Наравно, Јосифово упозорење фараону високо га је уздигло. Мисирски владар га хвали и пред својима и пред њим (*И рече фараон слугама својим: можемо ли наћи човјека какав је овај, у којем би био дух Божји? / Па рече фараон Јосифу: кад је теби јавио Бог све ово, нема никога тако мудра и разумна као што си ти*, 41: 38-39).

Јосиф задобија најзначајније дужности и почести (управљање мисирском земљом, прстен, танке хаљине, златну верижицу, кола која су била одмах иза фараонових а пред њим су се морали и сви клањати); он је одмах иза фараона, апсолутна власт (*И још рече фараон Јосифу: ја сам фараон, али без тебе неће нико маћи руке своје ни ноге своје у свој земљи мисирској*, 41: 44). Добија Јосиф и друго име (што је очигледан знак промене његовог статуса), Псонтомфаних, жени се Асенетом, свештеничком кћери. Тада је имао тридесет година, што значи да је у сужањству провео доста времена (сетимо се имао је само седамнаест лета када је започео његов пут ропства).

Јосиф је верно служио фараона, али се у својој слави и хвали није заборављао. Својим синовима је, на пример, наденуо карактеристична имена – Манасија и Јефрем (*И првенцу надјезде Јосиф име Манасија, говореху: јер ми Бог даде да заборавим сву муку своју и сав дом оца својега. / А другоме надјезде име Јефрем, говореху: јер ми Бог даде да растем у земљи невоље своје*, 41: 51-52).

А када је наступила прорекнута глад, сви су (по налогу фараоновог) хрлили к Јосифу, који је држао кључеве од свих пуних житница, да купују жито. И у Мисиру, али и изван Мисира.

Тако је припремљен терен да и Јосифова браћа, после толико година, крену за њим, у Мисир.

Њиховом изнуђеном путу у Египат претходило је драматично упозорење њиховог оца, Јакова: *А Јаков видећи да има жита у Мисиру, рече синовима својим: шта гледате један на другог? 42: 1.* Архетипски образац: у беди, помоћ се очекује од оног другог, односно, очекује се, полаже се нада, да ће други доспети до некаквог спасоносног исхода. Древни писац а за њим и наш преводилац су добро погодили напету драмску ситуацију. Преводилац, при том, као да се ослонио на образац у своме народу (српску народну епику).

Убрзо су се сва браћа, осим најмлађег Венјамина којег је Јаков задржао уз себе, нашла пред Јосифом (не заборавимо да је само он могао издавати и продавати жито). Дешава се нешто што је Јосиф давно предвидео: *И браћа Јосифова дошавши поклонише му се лицем до земље, 42: 6. (Везасмо снопље у пољу, на мој сноп уста и исправи се, а ваши снопови иђаху унаоколо и клањаху се снопу мојему. / Тада му браћа рекоше: да нећеш још бити цар над нама и заповједати нам?... / Послије опет усни други сан, и приповједи браћи својој говорећи: усних опет сан, а то се сунце и мјесећ и једанаест звијезда клањаху мени. / А приповједи и оцу својему и браћи својој; али га отац прекори и рече му: какав је то сан што си снιο? еда ли ћемо доћи ја и мати твоја и браћа твоја да се клањамо теби до земље? 37: 7-10).* И што није могао ни претпоставити!

Занимљиво, у Јосифу, кад је видео и познао своју браћу, нема никакве емоције, ни радости ни злурадости. Ипак, како браћа нису познала брата, препознати брат одлучује да им се не каже. И он заподену своју необичну игру пропитивања и искушавања браће: *А Јосиф угледав браћу своју позна их; али се учини да их не познаје, и оштро им проговори и рече: одакле сте дошли? А они рекоше: из земље хананске да купимо хране. / Јосиф дакле позна браћу своју; али они њега не познаше. / И опомену се Јосиф санова које је снιο за њих, и рече им: ви сте уходе; дошли сте да видите гдје је земља слаба, 42: 7-9.* Јосиф браћу која су иначе дошла да моле, оставља задуго у тој неугледној, подређеној, приземној позицији.

Збиља, зашто их он назива уходама и зашто их гура у потенцијални опасни сукоб са Мисирцима? Зашто им предочава велику невољу? Зашто то искушавање немоћне браће? Зато што Јосиф зна какви су они и, вероватно, да би их натерао да сами увиде и признају свој бедни положај: *А они му рекоше: нијесмо, господару; него слуге твоје дођоше да купе хране, 42: 10.* Два знака њиховог тешког положаја су обраћање са *господару* (што је Јосиф уистини и био) и, нарочито, исказ *слуге твоје*, јер они нису били слуге његове, али је то био уобичајен израз потчињености и додворавања, односно живог потхвата да се из тог потчињавајућег положаја некако изађе. Вероватна је и Јосифова намера да нешто више сазна од браће, а да при том не мора да открије ту своју намеру, односно да их за све што га занима непосредно пропитује, већ да их натера да сами о себи говоре.¹² И

¹² Јосиф поступа лукаво као змија која је Еву навела да узме с онога дрвета усред врта, како истиче свети Јован Златоусти: *Змија је рекла оно што није, да би, изазвавши је на разговор,*

браћа се доиста казују који су и, истовремено, користе поновну прилику да истакну свој подређени положај: *Сви смо синови једнога човјека, поштени људи, нигда нијесу слуге твоје биле уходе*, 43: 11. Ово *поштени*, наравно, боде очи свима који знају шта су та браћа учинали са својим братом у прошлости. Али то не мора значити да тај њихов суд о себи самима није тачан, јер се овај атрибут односи пре свега на актуелно или скорашње време: врло је могуће да су *сада* били заиста поштени. Ипак, може ли се почињено дело заборавити, одбацити, као да се није ни догодило?!

Умешним вођењем дијалога у којем се он скрива (нападом на браћу, називајући их уходама), а истовремено се браћа откривају, Јосиф долази и до говора о себи.

Чује истину која није истина: *нас је било дванаест браће, слуга твојих, синова једнога човјека у земљи хананској; и ено, најмлађи је данас код оца нашега, а једнога нема више*, 42: 13. Али Јосифа изречена тврдња да га нема више уопште не додирује, или га можда баш додирује чим мора да понови претећу сумњу: *кажем ја да сте ви уходе*, 42: 14. Занимљива је судбина тог његовог *ја*. Оно долази после његовог негирања. То *ја* је онога кога нема више.

Ипак, Јосиф још приликом тог првог сусрета с браћом износи свој план за њихово спасење. Мада, тако не изгледа. Тражи од њих да доведу најмлађег брата. Међутим, показује се његова конфузност. Захтева од браће да сви остану а да само један од њих оде по преосталог од браће. Затим их држи три дана у тамници. А онда мења захтев према њима (*јер се ја Бога бојим*), тражи да један остане, а да сви остали оду (и то са житом) и доведу најмлађег брата (*да се посвједоче ријечи ваше и да не изгинете*). Јосиф сместа заборавља да су (његовом заповешћу) браћа пуштена из тамнице, сви осим једнога (из текста се нешто касније сазнаје да је то Симеон остао).

Неочекивано, снисходљива браћа се кају пред Јосифом, због Јосифа. Као да је то, у ствари, једино што је од њих Јосиф захтевао: да се покају.

Догађај који се давно десио поново је искрсао пред њим: *И рекоше један другом: доиста се огријешисмо о брата својега, јер видјесмо муку душе његове кад нам се мољаше, па га се оглушисмо; зато дође на нас ова мука. / А Рувим одговори им говорећи: нијесам ли вам говорио: немојте се гријешити о дијете? али ме не послушасте; и за то се ево тражи од нас крв његова*. 42: 21-22. (Никакву, међутим, повластицу Рувим нема иако је покушао да спасе Јосифа.)

А говорећи то мислили су да разговарају само између себе, односно да их главни актер тог њиховог говора (приповедања) не може разумети (јер, то дознајемо после ове њихове исповести, Јосиф се с њима споразумевао преко тумача, што је био још један заклон иза којег се он крио од браће).

Али их је Јосиф, наравно, разумео. Његова реакција (одговор) је двострана: он пред браћом (можда овим сазнањем да су се управо покајали) попушта (*А Јосиф окрете се од њих, и заплака се*) и остаје неумољив (*По том се опет окрете к њима, и проговори с њима, и узев између њих Симеуна веза га пред њима*, 43: 24).

Тако су испраћени са житом (и својим новцем који су понели за то жито у врећама са житом), предметом свога новог искушења.

сазнала шта јесте.— Свети Јован Златоусти: ШЕСТОДНЕВ, Беседе на књигу Постања; превела Јелена Петровић, НЕКА БУДЕ СВЕТЛОСТ, исто, стр. 102.

А кад су дошли кући, јадали су се Јакову: *Оштро говораше с нама човек, који заповједа у оној земљи, и дочека нас као уходе*, 42: 30.

А кад су открили повраћени новац, уплашили су се и они и отац са њима (*уплашише се и они и отац им*, 42: 35), не пренабрегавши нимало сасвим пристојну даљину између њих и онога који их је из Мисира плашио.

Очајан је и Јаков: *И рече им Јаков отац њихов: потрсте ми дјецу; Јосифа нема, Симеуна нема, па хоћете и Венјамина да узмете; све се скупило на ме*, 42: 35.

Одлучан да не допусти да поведу са собом најмлађег брата: *А он рече: неће ићи син мој с вама, јер је брат његов умро и он оста сам, па ако би га задесило како зло на путу на који ћете ићи, свалили бисте ме стара с тугом у гроб*, 42: 38.

Али се Јаков, иако се питао, није питао. Било је нешто изнад свих њих: глад (*Али глад бјеше врло велика у оној земљи*, 43: 1).

Јакову није било јасно зашто су његови синови морали да кажу за најмлађег брата. Ни њима то није било јасно; јасан је био само захтев који су имали да испуне. Нико од њих није могао претпоставити шта се крило иза господаревог (странчевог) упорног распитивања: *А они рекоше: човек је потанко распитивао за нас и за род наш говорећи: је ли вам јоште жив отац? имате ли још браће? а ми му одговарасмо како нас питаше. Јесмо ли могли како знати да ће казати: доведите брата својега?* 43: 7.

Најзад Јаков попушта (налазећи какву-такву сигурност у новцу и даровима *човјеку оном*), па уздајући се у Бога, мири се са оним што мора да се деси: *ако ли останем без дјеце, нек останем без дјеце*, 43: 14.

И тако су сва браћа ступила пред Јосифом. Али он још не ступа пред њима. Између њих је Јосифов посредник, *човек који управљаше кућом његовом*. Браћа се њега боје (*води нас, докле смисли како ће нас окривити, да нас зароби и узме наше магарце*, 43: 18). Тај њихов страх је наиван: они се боје да ће остати без својих магараца подједнако као што ће допасти ропства! Плаши их онај новац који је остао у њиховим врећама. Међутим, човек их умирује: *будите мирни, не бојте се; Бог ваш и Бог оца нашега метнуо је благо у вреће ваше; новци су ваши били у мене. И изведе им Симеуна*, 43: 23.

Јосиф излази пред њих тек када су они ушли у његову кућу (не чека он њих, него они њега): *И кад Јосиф дође кући, изнесоше му дар који имаху код себе, и поклонише му се до земље*, 43: 26. На Јосифово распитивање о њиховом оцу дирљиво одговарају: *добро је слуга твој, отац наш; још је жив*, 43: 28. Наравно, опет су се поклонили.

Однос Јосифов према браћи је, у ствари, однос високог мисирског достојанственика према невољним придошлицама, туђинцима дошлим из далека да ишту за помоћ, уз то пастирима, с тим што је то овде (ми знамо с којим разлогом) све још идеализовано: придошли Јевреји су смештени у кућу и угошћени.

Јосиф који се суздржавао, видећи свог најмлађег и најомиљенијег брата (брата од исте мајке), није могао да се суздржи: *А Јосифу гораше срце од љубави према брату својему, те брже потражи гдје ће плакати, и ушав у једну собу плака ондје*, 43: 30.

Ипак, још се није одавао. Све остало је остало на поделама; посебну је он храну јео, посебну они (он као фараонов човек, они као Јевреји): *И донесоше њему на по се, и њима на по се, и Мисирцима који обједоваху у њега на по се, јер не могаху Мисирци јести с Јеврејима, јер је то нечисто Мисирцима*, 43: 32. Само што је он слао још хране

њима, посебно Венјамину, коме *допаде пет пута више него другима*, као и извештај знак помирења међу свом браћом: *И пише и напише се с њим*, 43: 34.

Али, Јосиф не престаје да још искушава своју браћу. Овога пута у њихове вреће, осим жита (и поново њиховог новца) стављена је и једна чаша сребрна (само у једној врећи, у врећи најмлађег брата). Шта је Јосиф хтео да постигне с том чашом? (*И чашу моју, чашу сребрну, метни најмлађему у врећу озго и новце за његово жито*, 44: 2). Јер, за том чашом његовом, чашом сребрном, он убрзо шаље потеру, оног *човјека који управљаше кућом његовом са крајње претећом поруком (зашто враћате зло за добро?* 44: 4). Збиља, зашто је све то требало Јосифу?

Није ли он у једном тренутку имао намеру да од остале браће издвоји Венјамина и остави га код себе (чиме би се испуниле слутње Јаковљево)?

Браћа су, наравно, затечена. На оптужбу одговарају сигурни да ништа лоше нису починили: *зашто говориш, господару, таке ријечи? Сачувај Боже да слуге твоје учине тако што!* 44: 7.

Нема сумње, браћа су у овом сегменту (сусрета с Јосифом, а у потрази за житом) сасвим нешто друго не само од оне браће који су најпре бацили у јаму брата свога, а после га извадили да га уновче (*Послије сједоше да једу. И подигавши очи угледаше, а то гомила Исмаиљца иђаше од Галада с камилама натовареним мирисавога коријења и тамјана и смирне, те ношаху у Мисир. / И рече Јуда браћи својој: кака ће бити корист што ћемо убити брата својега и затајити крв његову? / Хајде да га продамо овцијем Исмаиљцима па да не дижемо руке своје на њ, јер нам је брат, наше је тијело. И послушаше га браћа његова. / Па кад трговци мадијамски бијаху поред њих, они извукоше и извадише Јосифа из јаме, и продадоше Јосифа Исмаиљцима за двадесет сребрника; и они одведоше Јосифа у Мисир. / А кад се Рувим врати к јами, а то нема Јосифа у јами*, 37: 25-29). Они су сада кротки и покорни. Можда чак и превише кротки и покорни. Они су сада готово оно што и Јосиф. (Збиља, Јосиф се с *таквом* браћом измирује и *таквој* браћи он прашта.) Можда и, његовим поступцима, превише измученој браћи (сетимо се на тренутак њиховог расцепа између Симеуна и Венјамина, односно Јосифовог инсистирања на Венјамину и Јаковљевом одбијању у први мах да га пусти).

Браћа, међутим, не знају оно што *онај* човек зна, па самоуверено нуде, ако се чаша доиста неће у некога од њих, да тај сместа погине, а да сви остали постану робови.

Онај, међутим, који зна, захтева (по Јосифовом захтеву) нешто друго; много блажу варијанту погодбе коју су браћа предложила: *нека буде како рекосте; али у кога се нађе, онај да ми буде роб, а ви остали нећете бити криви*, 44: 10.

Ако је Јосиф имао намеру да му се браћа још клањају, ако је дочим сматрао да му се нису довољно наклањали (то јест, да нису довољно окајавали свој грех према њему) успео је у тој својој намери. Јер је чаша нађена: *И дође Јуда с браћом својом Јосифу у кућу, док он још бијаше код куће, и падоше пред њим на земљу*, 44: 14. Али Јосиф наставља да притиска браћу: *шта сте то учинили? зар нијесте знали да човјек као што сам ја може за цијело дознати?* 44: 15. Браћа, не знајући за превару, не знају како да се оправдају, спремни су да испуне погодбу: *Тада рече Јуда: шта да ти речемо, господару? шта да говоримо? како ли да се оправдамо? Бог је открио злочинство твојих слуга. Ево, ми смо сви робови твоји, господару, и ми и овај у кога се нашла чаша*. 44, 16. Јосиф сада открива свој наум око Венјамина; он не жели све робове, него само једног:

Боже сачувај! нећу ја то: у кога се нашла чаша он нека ми буде роб, а ви идите с миром оцу својему. 44: 17. (Ту је, можда, садржан одговор на питање Јосифовог подметања сребрне чаше у врећу најмлађег брата: његова жеља да га издвоји од осталих и остави поред себе.)

Али, рекосмо то више нису била она браћа. Јуда, који се међу браћом истицао преговарачким способностима и који се као такав наметнуо за њиховог предводника, исти онај Јуда који је предложио да се Јосиф прода (Рувим који се онда залагао за Јосифа и жалио за њим, сада је потпуно њиме засењен) не одриче се лако Венјамина (и договора са оцем Јаковом да Венјамина сачува: *ако ти га не доведем натраг и преда те не ставим, да сам ти крив до вијека*, 43: 9), нуди се да га у ропству замени (*За то нека слуга твој остане мјесто дјетета да буде роб господару мојему а дијете нека иде с браћом својом*, 44: 33). И то тек после широког (релативно широког) образложења (и убеђивања Јосифа) зашто Венјамин не може остати.

Тај Јудин говор (монолог) је сажета рекапитулација односа браће и Јосифа од тренутка када су ступила пред њега иштући да купе жито. Тај монолог је по начину исказа лирски, а по снази и драматичности епски. Он открива сав преображај Јосифове браће. Поготову онога који га казује, Јудин.

То је, у ствари, прича коју знамо. И коју и Јосиф зна. Али је то понављање такво да задивљује. Задивљује, заправо, апсурдни положај браће распете између дужности (да обезбеде хлеб за бројну породицу) и љубави (односно исто дужности) за оца, дужности задате речи оцу, односно решености да отац више не страда, да се сачува од губитка још једног сина. То на једној страни, а на другој, морали су одговорити захтевима овога *страног* човека који је био на високој дужности на фараоновом двору.

Дакле, на једној страни су имали Јакова и најмлађег брата; на другој, глад и потребу за житом и човека који им га је давао, али који је то давање условљавао узимањем.

Јуда подсећа Јосифа на договор који су браћа имала с њим, упозоривши га претходно на јаз који се испречио између њиховог и његовог положаја: *чуј ме, господару; допусти да проговори слуга твој господару својему и нека се гњев твој не распали на слугу твојега, јер си ти као сам фараон*, 44: 18.

Оно што потом у његовом излагању фасцинира је однос према заједничком оцу: *Јер како бих се вратио к оцу својему без дјетета, да гледам јаде који би ми оца задесили?* 44: 34. То је оно што, по свему судећи, слама Јосифа. Али и не само према оцу!

Присуство Јосифа у тој Јудиној причи драматично увећава њену напетост: *А слуга твој, отац мој, рече нам: знате да ми је жена родила два сина. / И један од њих отиде од мене, и рекох: за цијело га је раскинула звијерка; и до сада га не видјех. / Ако и овога одведете од мене и задеси га како зло, свалићете ме стара у гроб с тугом. / Па сада да отидем к слуги твојему, оцу својему, а ово дијете да не буде с нама, како је душа онога везана за душу овога, / Умријеће кад види да нема дјетета, те ће слуге твоје свалити старог слугу твојега а оца својега с тугом у гроб*, 44: 27-31. Какав преокрет! Овај мали изводак је велика песма. И то песма у којој моћ језика тријумфује.

И песма намењена Јосифу.

И он више није могао да се скрива.

Плач у који је бризнуо је поздан знак те његове откривености. Плач је знак његовог приближавања/зближавања с браћом (*Па бризну плакати тако да чуше*

Мисирци, чу и дом фараонов, 45: 2), иако су сви Мисирци претходно истерани напоље. Чини се да Јосиф најприродније наступа када, после плача, открива свој идентитет: ја сам онај који је био (*ја сам Јосиф*), и када у продужетку пита за оца (*је ли ми отац још у животу*), што је мало чудно питање, јер Јосиф зна да је Јаков у животу, односно зна онолико колико и браћа му, да је био у животу, када су овамо кренули; вероватно је да је овим Јосиф хтео да се ближе идентификује, а најбоља идентификација са браћом је преко заједничког оца. Међутим, браћа му се нису обрадовала. Штавише, занемела су, али не од радости пред Јосифом, него од страха пред њим (браћа у потпуности никад неће бити срећна због срећног обрта у Јосифовом случају; увек ће остати сумња у његову искреност, у његово искрено праштање њима).

Јосиф осећа да се није довољно добро ни довољно убедљиво представио браћи. Па, приближивши им се, односно позвавши их да му приђу ближе еда би се сами уверили у оно што говори, понавља и додаје оно што га је од браће (већине, не свих) одвајало: *ја сам Јосиф брат ваш, којега продадохте у Мисир*, 45: 4. Али их не оставља да се још више препадно, него продужује да говори и да их што пре ослободи сваке одговорности за оно што су некад починили: *А сада немојте жалити нити се кајати што ме продадохте овамо, јер Бог мене посла пред вама ради живота **вашега***, 45: 5.

Бог, дакле. То је та форма (формула) Јосифовог праштања.

Јосиф је у праву. Да га браћа нису продала, не би доспео у Мисир. Да жена није покушала да га заведе, не би доспео у тамницу. Да није био у тамници, не би изашао пред фараона. Да није био код фараона, не би могао да помогне браћи. Јосиф је у праву, али то његово право ништа не говори о његовој патњи!

На другој страни, није ли то покушај да се оправда почињени грех браће; сви почињени греси, уопште, чак можда и најтежи злочини?!

Да ли је Јосиф заиста уверен да је продат и да је у ропству допао тамнице (што је ужи круг ропства) само да би предупредио велику глад у Мисиру и свим околним земљама, али можда најпре своје фамилије? Или само хоће да увери браћу да тако мисли?

Да ли је овакво његово поступање (опраштање браћи и измирење са њима) на крају *Постања* оптимистично склапање приче о браћи започето песимистичним убиством међу браћом (Каином и Авељем) на почетку књиге?

Јосиф, међутим, и даље уверава браћу да они нису ни за шта криви и да све што се десило десило се да они буду спасени: *Јер је већ двије године дана глад у земљи, а биће још пет година, гдје неће бити ни орања ни жетве. / А Бог ме посла пред вама, да вас сачува на земљи и да вам избави живот избављењем превеликим*, 45: 6-7. Њима... А шта је са њим? Шта с Јосифом? Није ли он мирно прихватио улогу жртве? Није ли он био понижен и одбачен да би био поштован и цењен; није ли пао само да би се уздигао? (*И тако нијесте ме ви оправдали овамо него сам Бог, који ме постави оцем фараону и господарем од свега дома његова и старјешином над свом земљом мисирском*, 45: 8).

Ту је (у Мисиру) да би и они били ту и да би се сви спасли од глади која ће још годинама потрајати.

То је њему најпречи задатак; он упућује поруку за Јакова да и он дође у Мисир. Потом се љуби с браћом, као да се међу њима никад ништа није десило: *И ижљуби сву браћу своју и исплака се над њима*, 45: 15. (Овде се можемо запитати: зашто се исплакао? зашто над њима, браћом? Он сажалева браћу што се на њега нису сажалила!)

Браћа, на повратку, саопштавају оцу Јакову: *још је жив Јосиф*, 45: 26. То је Јакова препородило (он се плашио за живот једног сина да би добио двојицу): *тада оживје дух Јакова оца њихова*, 45: 27. Он одмах изражава спремност да види Јосифа: *И рече Израиљ: доста ми је кад је још жив син мој Јосиф; идем да га видим докле нијесам умро*, 45: 28.

* * *

Али, ипак не жури с тим. Било је потребно да му се Бог наново јави и тек после тога креће на пут Јосифу.

Са оживљавањем *духа* Јаковљевог у исто време, полако, чили дух Јосифов. Преостали део *Прве Мојсијеве књиге* је, углавном, говор о Јакову. То је повратак Јакову. Јосиф се тек ту и тамо помиње, односно, више нема онај значај који је имао док се није открио браћи (типичан пример је глава 47. у којој Јосиф ревностно обавља службу свом фараону; за жито узима новац, кад њега понестане стоку, а на крају и земљу; ревностно, то је све!).

А после дужег времена и Бог се опет јавља Јакову. Јавио се да га учврсти за пут у Мисир (Јаков није рекао да ће остати тамо, већ да иде да види Јосифа тамо): *И Бог рече Израиљу ноћу у утвари: Јакове! Јакове! А он одговори: ево ме. / И Бог му рече: ја сам Бог, Бог оца твојега; не бој се отићи у Мисир, јер ћу ондје начинити од тебе народ велик. / Ја ћу ићи с тобом у Мисир, и ја ћу те одвести онамо, и Јосиф ће метнути руку своју на очи твоје*, 46: 2-4.

Дирљив је сусрет оца са сином: *А Јосиф упреже у кола своја, и изађе на сусрет Израиљу оцу својему у Гесем; и кад га видје Јаков, паде му око врата, и плака дуго о врату његову. / И рече Израиљ Јосифу: сада не марим умријети кад сам те видио да си јоште жив*, 46: 29-30.

Али, Јаков који је до смрти остао у Мисиру, не жели да тамо и мртав остане: *А кад се приближи вријеме Израиљу да умре, дозва сина својега Јосифа, и рече му: ако сам нашао милост пред тобом, метни руку своју под стегно моје, и учини ми милост и вјеру, немој ме погребити у Мисир; / Него нека лежим код отаца својих: и ти ме однеси из Мисира и погребити ме у гробу њихову*, 47: 29-30. Та глава се завршава Јаковљевим клањањем (*И поклон се Израиљ преко узглавља од одра својега*, 47: 31). Није баш најјасније, коме? Ваљда том договореном споразуму с Јосифом (он је рекао да ће учинити како је Јаков тражио). Или, Јосифу, да се потврди оно што је Јаков некада порицао (*еда ли ћемо доћи ја и мати твоја и браћа твоја да се клањамо теби до земље?* 37: 10)?

Јаковљевој радости, иако је болестан, као да нема краја. Јосиф му доводи своја два сина да их благослови: *И рече Израиљ Јосифу: нијесам мислио да ћу видјети лице твоје; а гле, Бог ми даде да видим и пород твој*, 48: 11. Благосиљајући синове његове, Јаков збуњује Јосифа, јер најпре млађему даје благослов па тек онда старијему (прича о браћи се, тако, понавља; Јаков је, као што је познато, иако млађи приграбио први благослов оца својега). Ипак, ни у тако свечаној прилици, не заборавља на своју смрт и на земљу хананску: *ево ја ћу скоро умријети; али ће Бог бити с вама и одвешће вас опет у земљу отаца ваших*, 48: 21.

Претпоследња глава књиге *Постања* је Јаковљева рекапитулација свих његових синова; његов завршни поглед на њихове заслуге у животу. Ту Јосиф стиче посебно признање (*Јосиф је родна грана, родна грана крај извора, којој се огранци раширише сврх зида. / Ако га и уцвијелише љуто и стријељаше на њ, и бише му непријатељи стријелци, / Опет оста јак лук његов и ојачаше мишице руку његовијех од руку јакога Бога Јаковљева, одакле поста пастир, камен Израиљу. 49: 22-24*), али иако је очигледно да Јаков своје наслеђе оставља њему (*пастир, камен Израиљу*), не оставља га у апсолутној предности у односу над другом браћом (на пример, у односу на Јуду, који у тој Јаковљевој последњој беседи стоји, ако не боље од Јосифа, а оно барем као он: *Јуда, тебе ће хвалити браћа твоја, а рука ће ти бити за вратом непријатељима твојим, и клањаће ти се синови оца твојега. / Лавићу Јуда! с плијена си се вратио, сине мој; спусти се и леже као лав и као љути лав; ко ће га пробудити? / Палица владалачка неће се одвојити од Јуде нити од ногу његовијех онај ко поставља закон докле не дође онај коме припада, и њему ће се покоравати народи, 49: 8-10*).

Али после Јаковљеве смрти и његовог погребња у земљи хананској, радња је опет усмерена према Јосифу.

Очев погреб је он предводио. То се јасно назначавало у последњој глави књиге (*И погребавши оца својега врати се Јосиф у Мисир и браћа његова и сви који бијаху изашли с њим да погребу оца његова, 50: 14*). Међутим, у даљем тексту, који се чини као накнадни (уметнути) говор, проистиче уверење као да Јосиф није ни присуствовао погребу. Поткопава се та несумњивост, поткопавају је браћа Јосифова у страху пред њим. Браћа су се, очито, уплашила да Јосиф, после Јаковљевог одласка, неће бити онај исти: *А браћа Јосифова видјећи гдје им отац умрије, рекоше: може бити да се Јосиф срди на нас, па ће нам се осветити за све зло што му учинисмо, 50: 15*.

Браћа, у ствари, још сумњају да им је све опроштено, па се хватају за мртвог оца: *За то поручише Јосифу: отац твој заповједи на смрти и рече: / Овако кажите Јосифу: молим те, опрости браћи својој безакоње и грјех, што ти пакостише; сада опрости безакоње слугама Бога оца твојега. А Јосиф заплака се кад му то рекоше, 50: 16-17*. (Његова реакција на те њихове изражене сумње, без сумње, упућује на то да је за Јосифа ова прича о браћи-разбраћи била окончана!)

И поново падају (бацају се) пред ноге Јосифове: *Послије дођоше и браћа његова и падоше пред њим и рекоше: ево смо слуге твоје, 50: 18*.

Дакле, прво је ишла порука, али онда су се и сама браћа (која нису знала за овај његов најновији плач) појавила пред Јосифом. Они мисле само на себе, Јосиф на мноштво, на народ, чак на више народа.

Но, Јосиф им је заиста опростио: *А Јосиф им рече: не бојте се; зар сам ја мјесто Бога? / Ви сте мислили зло по ме, али је Бог мислио добро, да учини што се данас збива, да се сачува у животу многи народ, 50: 19-20*.

И ту је дефинитивно поглавље како су браћа продала Јосифа завршено (закључано). После тога, остала су само браћа, остали су синови Јаковљеви!

Било им је како је Јосиф говорио. Док није умро у Мисиру: *И рече Јосиф браћи својој: ја ћу скоро умријети; али ће вас зацвијело Бог походити, и извешће вас из ове земље у земљу за коју се заклео Авраму, Исаку и Јакову. / И закле Јосиф синове Израиљеве и рече: заиста ће вас походити Бог; и ви онда однесите кости моје одавде, 50: 24-25*.

А једно велико поглавље мирног живота Мисираца и Израиљца у Мисиру се управо, са Јосифовом смрћу, окончало.

Једно поглавље у којем се Јосиф придружио Авраму, Исаку и Јакову.

И у којем је у Јосифу, кроз Јосифа, навешћен, на самом почетку Библије, односно на почетку Старог, Нови завет и долазак и страдање сина Божјег.

ЛИТЕРАТУРА

- СВЕТО ПИСМО *Старога и Новога зајета*, превели Ђ. Даничић (*Стари зајет*) и Вук Стеф. Караџић (*Нови зајет*), **Савет библијских друштава** Њујорк, Лондон – 1950;
- БИБЛИЈА, избор текстова; избор и предговор: др Милан Вукомановић, поговор: мр Миодраг Лома; **Завод за уџбенике и наставна средства**, Београд, 2000;
- БИБЛИЈА, книги священног писанија ВЕТХОГО И НОВОГО ЗАВЕТА, **Новая Жизнь – Советский Союз**, Москва, 1991;
- The HOLY BIBLE, Containing the Old and New Testaments, *Revised Standard Version*, **Oxford University Press**, London – New York;
- НЕКА БУДЕ СВЕТЛОСТ, *Стварање света и рани човек*, Православно тумачење књиге *Постање*; приредили Владимир Димитријевић и Јован Србуљ, **Православна мисионарска школа при храму светог Александра Невског**, Београд, 2006;
- Seren Kjerkegor: *Strah i drhtanje*, preveo Slobodan Žunjić, **BIGZ**, Beograd, 1975;
- Tomas Man: *Josif i njegova braća*, preveo Tomislav Bekić, **Matica srpska**, Novi Sad, 1990;
- Изабрана дела Франца Кафке, књига прва, *Процес*, превела Вида Жупански-Печник, **Полит**, Београд, 1978;
- Nortrop Fraj: *Veliki kod(eks)*, Biblija i književnost; preveli Novica Milić i Dragan Kujundžić, **Prosveta**, Beograd, 1985;

DRAGOMIR KOSTIĆ

L'HISTOIRE DU FAISEUR DE SONGES (Joseph et ses frères, *Genèse* chap. 37-50)

Résumé

Le thème central de l'histoire de Joseph (*Genèse* 37: 39-45, plus largement 37: 37-50) c'est le pardon.

Par ses songes et sa capacité de les expliquer, Joseph, un des plus jeunes fils de Jacob, attire la jalousie de ses frères qui complotent contre lui et le jettent au fond d'une citerne, d'où il est tiré par les marchands madianites. Ils le vendirent aux Ismaélites, qui l'emmenèrent en Égypte, où il fut revendu comme serviteur à Potiphar, officier de Pharaon, chef des gardes. De cette position, à laquelle inférieure était seulement la mort, à laquelle il fut condamné à un moment par ses frères, Joseph s'éleva grâce à sa capacité à d'entrer dans le monde secret des songes. Et non seulement qu'il s'éleva, mais il sauvera

ses frères coupables et toute sa nombreuse famille avec à sa tête son père Jacob, favori de Dieu. Mais à aucun moment Joseph ne considère le salut de sa famille comme fruit de ses propres efforts, bien au contraire. Le salut de la famille de Jacob se trouve justement dans la négation, le rejet. Rien de tout ce qui est arrivé à Joseph n'est venu de ses frères, qui ne sont, selon son interprétation, que de purs exécuteurs d'un concept plus large qui est venu de Dieu Lui-même. Car, ils ont médité de lui faire du mal, mais „Dieu l'a changé en bien, [...], pour sauver la vie à un peuple nombreux“ (Ge 50: 20).

Dans cette histoire au procédé romanesque c'est en Joseph et par Joseph que sont, tout au début de l'Écriture sainte, plus précisément tout au début de l'Ancien Testament, annoncés le Nouveau Testament, l'avènement du Fils de Dieu et sa souffrance.

Mots-clés : Ancien Testament, Genèse, Joseph et ses frères, jalousie des frères, souffrance de Joseph, interprétation des songes, élévation de Joseph, pardon, salut de la famille de Jacob, annonce du Sauveur.